

АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

УДК 346.9

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.4.24>

АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ ПРАВОВИХ СПОРІВ У ФЕДЕРАЛЬНИХ СУДАХ США

Прилуцька Аліна Вікторівна,

аспірант кафедри господарського права та процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

У статті дається загальна характеристика сучасних окремих альтернативних способів вирішення правових спорів у Сполучених Штатах Америки.

Суди в США використовують способи альтернативного вирішення спорів, щоб допомогти державним службовцям та приватним громадянам вирішувати скарги та спори в багатьох сферах, включаючи господарську діяльність. Процедури альтернативного вирішення спору відрізняються залежно від штатів, і це робиться із самого початку запровадження таких способів, тому в статті проаналізовані законодавчі акти США, що першими почали регулювати різні форми альтернативних способів вирішення правових спорів, зокрема: Закон про реформу цивільного судочинства 1990 р. (CJRA), що вимагав від усіх дев'яносто чотирьох федеральних окружних судів прийняття відповідних процедур, та Закон про альтернативне вирішення спорів 1998 р., який вимагав наявності АВС в усіх районах. Також слід зазначити, що використання альтернативного врегулювання спору швидко розширилося у 1990-х роках у відповідь на низку законів, які досі керують використанням АВС у федеральних судах Сполучених Штатів.

У статті відзначено, що до приватних процедур альтернативних способів урегулювання спорів відносяться ті, які застосовуються виключно на основі добровільного волевиявлення сторін, а саме: переговори, посередництво, арбітраж та інші. Дані способи у своєму регулюванні є самостійними і незалежними від судової системи, характеризуються високим ступенем диспозитивності з мінімальним втручанням із боку держави.

У статті проаналізовано такі форми альтернативного вирішення спору, як арбітраж, оцінка справи, спільна практика співпраці, кооперативна практика, раннє нейтральне оцінювання, фасилітація, медіація, міні-судовий процес, переговори, нейтральне встановлення фактів, омбудсмен, судові розгляди Pro Tem, мирова конференція, спрощений суд присяжних. Охарактеризовано кожну з форм альтернативного вирішення спору з наведенням прикладів. Також у статті зазначено відмінність одних форм вирішення спорів від інших, зокрема арбітражу від медіації, міні-судового процесу і судового розгляду Pro Tem від спрощеного суду присяжних.

Ключові слова: правовий спір, альтернативні способи вирішення спорів, арбітраж, оцінка справи, спільна практика співпраці, кооперативна практика, раннє нейтральне оцінювання, фасилітація, медіація, міні-судовий процес, переговори, судові розгляди Pro Tem, мирова конференція.

Prylutska Alina. Alternative ways to resolve legal disputes in the United States: history and present

The article gives a general description of some alternative ways of resolving legal disputes in the United States.

Courts in the United States use alternative dispute resolution processes to help government officials and private individuals resolve complaints and disputes in many areas, including business. Alternative dispute resolution procedures vary by district, and this has been done since the beginning of such programs, so the article analyzes the US legislation that first regulated various forms of alternative dispute resolution, including the Civil Justice Reform Act of 1990 (CJRA).), which required all ninety-four federal district courts to adopt appropriate procedures,

and the Alternative Dispute Resolution Act of 1998, which required the presence of ABCs in all districts. It should also be noted that the use of alternative dispute resolution expanded rapidly in the 1990s in response to a number of laws that still govern the use of ABC in federal courts in the United States.

The article notes that the private procedures of alternative dispute resolution include those that are used solely on the basis of voluntary will of the parties, namely: negotiations, mediation, arbitration and others. These methods in their regulation are independent and independent of the judiciary, are characterized by a high degree of dispositiveness with minimal state intervention.

The article analyzes such forms of alternative dispute resolution as arbitration, case evaluation, joint cooperation practice, cooperative practice, early neutral evaluation, facilitation, mediation, mini-trial, negotiations, neutral fact-finding, ombudsman, Pro Tem trials, peace conference, special master, final jury trial. Each of the forms of alternative dispute resolution with examples is described. The article also notes the difference between some forms of dispute resolution from others, including arbitration from mediation, mini-litigation and Pro Tem trials from the final jury trial.

Key words: legal dispute, alternative dispute resolution, arbitration, case evaluation, joint cooperation practice, cooperative practice, early neutral evaluation, facilitation, mediation, mini-litigation, negotiations, Pro Tem litigation, peace conference.

Постановка проблеми. Альтернативне вирішення спору (ADR) – це термін, який відноситься до низки процесів, які можуть бути використані для вирішення конфлікту. Ці процеси є альтернативою тому, щоб суд (штату або федеральний суддя чи присяжний) вирішував спір у судовому порядку.

Процеси ADR можуть бути використані для вирішення будь-якого типу суперечки, включаючи сімейні, бізнес, житло, тілесні ушкодження, споживчі та екологічні суперечки.

Крім того, Федеральний уряд Сполучених Штатів використовує процеси альтернативного вирішення спорів, щоб допомогти державним службовцям та приватним громадянам вирішувати скарги та суперечки в багатьох сферах, включаючи господарську діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням альтернативних способів вирішення конфліктів займалися: Романадзе Л.Д., Корінний Н.О., Любченко Я.П., Аракелян Р.Ф., Боженко Н.В., Шинкар Т.І., Прущак В.Є., Огренчук Г.О., Ясиновський І.Г., Мазаракі Н.А. та інші. Проте дослідження зарубіжного досвіду альтернативних способів вирішення правових спорів вітчизняними науковцями майже не здійснювалось, а разом із тим постійний розвиток науки та законодавства вимагає деяких узагальнень та запозичення іноземного досвіду функціонування альтернативних способів вирішення правових спорів, зокрема у сфері господарювання.

Метою статті є аналіз альтернативних способів вирішення правових спорів у федеральних судах США.

Виклад основного матеріалу. Федеральна судова система США складається з дев'яносто чотирьох окружних судів, які часто створюють незалежні процедури для поліпшення функціонування свого суду. Таким чином, процедури альтернативного вирішення спору (далі – АВС) відрізняються залежно від районів, і це робиться із самого початку запровадження АВС. У 1978 р. три округи прийняли правила щодо обов'язкової арбітражної програми для окремих випадків [1]. До 1985 року десять федеральних окружних судів застосовували арбітраж, що був при суді.

Арбітраж при суді – це процес, коли адвокати та їхні клієнти відвідують арбітражне слухання, яке веде нейтральний арбітр або колегія з трьох арбітрів. Адвокати з обох сторін справи представляють свою справу в прискореному, змагальному слуханні. Потім арбітри виносять рішення на основі фактів та законодавства. Це зазвичай необов'язкове рішення, що означає, що сторони можуть прийняти рішення, і в цьому випадку воно стає остаточним рішенням суду, або вони можуть вимагати судового розгляду [2]. Через три роки для розвитку АВС Конгрес надав законодавчі вказівки щодо роботи арбітражних програм [3].

Використання АВС швидко розширилося у 1990-х роках у відповідь на низку законів, які досі керують використанням АВС

у федеральних судах Сполучених Штатів. Наприклад, Закон про реформу цивільного судочинства 1990 р. (далі – CJRA) [4] вимагав від усіх дев'яносто чотирьох федеральних окружних судів прийняття процедур, щоб зробити федеральні цивільні судові процеси менш дорогими та такими, що економлять час. CJRA запропонував фінансові стимули для прийняття цих процедур, і багато окружних судів використовували ці стимули для розроблення програм ABC [5], багато з яких і сьогодні використовуються судами.

У 1997 р. судова конференція США – орган, що визначає політику судової влади США – представила Конгресу США звіт, що підтримує подальше використання ABC. У доповіді зазначається, що «багато судів продемонстрували здатність та відданість управлінню програмами ABC, що здійснюються при суді, під наглядом суду, що приводить до збільшення задоволеності справедливістю і реагуванням суду, не збільшуючи при цьому витрати та затримку» [6].

Одним із найважливіших законодавчих актів США був Закон про ABC 1998 р., який вимагав наявності даних способів у всіх районах [7]. Зокрема, Закон про ABC 1998 року вимагав від кожного району:

- санкціонувати використання процесів ABC у всіх цивільних справах;
- розробити і впровадити власну програму ABC та сприяти її використанню;
- вивчити ефективність та можливі вдосконалення програми ABC, якщо вона вже існує;
- призначити працівника для впровадження, адміністрування, нагляду та оцінки програми ABC;
- прийняти процеси, щоб зробити арбітрів доступними для сторін і розробити процедури вибору арбітрів, які відповідають певним вимогам до кваліфікації та підготовки;
- встановити розмір компенсації, якщо вона є, яку повинен отримати кожен арбітр або нейтральний орган.

Закон про ABC надав вказівки, що застосовуються до різних видів ABC, включаючи арбітраж, медіацію та ранню нейтральну оцінку [8].

Вирішення спорів приймає ряд різних форм. Ось короткі описи найпоширеніших

процесів альтернативного вирішення спорів у США.

Арбітраж – це приватний процес, коли сторони, які вступають у спір, домовляються, що одна або кілька осіб можуть прийняти рішення щодо спору після отримання доказів та заслуховування аргументів.

Арбітраж відрізняється від медіації, оскільки нейтральний арбітр має повноваження приймати рішення щодо спору.

Арбітражний процес подібний до судового розгляду, оскільки сторони роблять вступні заяви та представляють арбітру докази. Порівняно із традиційними судовими процесами арбітраж, як правило, може бути закінчений швидше і є менш формальним. Наприклад, часто сторони не повинні дотримуватися штатних або федеральних норм доказів, а в деяких випадках арбітр не зобов'язаний застосовувати відповідне законодавство. Після слухання арбітр виносить рішення.

Арбітражний процес може бути як обов'язковим, так і необов'язковим. Коли арбітраж є обов'язковим, рішення є остаточним, може бути виконане судом і може бути оскаржене лише на дуже вузьких підставах. Коли арбітраж не є обов'язковим, рішення арбітра є дорадчим і може бути остаточним лише за умови прийняття сторонами.

Говорячи про позитивні сторони, можемо проаналізувати суттєві переваги, які пришвидшують вирішення спору та в певних випадках мають юридичну силу, яка не дозволить знехтувати рішенням арбітражу. Також той факт, що арбітром може бути особа, яка має глибокі знання щодо предмету спору, а це особливо важливо в господарських справах, маємо можливість більш кваліфіковано та вірно вирішити спір.

Оцінка справи – це необов'язковий процес, за якого сторони в спорі представляють факти й питання, які слід визначити, досвідченому нейтральному оцінювачу справи. Оцінювач справи консультує сторони щодо сильних та слабких сторін їхніх відповідних позицій та оцінює, яким чином спір може вирішувати журі або інший суддя. Потім сторони можуть використовувати цей зворотний зв'язок, щоб домогтись досягти взаємоприйняттого рішення.

Спільна практика співпраці – це позасудовий процес урегулювання, за якого сторони та їхні адвокати намагаються досягти згоди, яка задовольняє потреби всіх сторін та будь-яких причетних осіб. Сторони погоджуються надати всю відповідну інформацію. Якщо сторони беруть участь у спорі, їхні адвокати не можуть представляти їх у суді. Процес, як правило, включає чотиристоронні зустрічі зі сторонами та юристами й, можливо, іншими спеціалістами, такими як нейтральні фінансові спеціалісти, тренери з комунікацій, різні спеціалісти або оцінювачі.

У рамках **кооперативної практики** сторони та їхні адвокати розпочинають справу із загальним зобов'язанням творчо врегулювати всі питання. Вони звертаються до суду лише в тому випадку, якщо не можуть досягти розумного врегулювання. Вони використовують угоду, що описує, як буде працювати переговорний процес. Якщо сторони не врегулюють ситуацію, адвокати можуть продовжувати їх представляти. Процес дуже гнучкий і може бути настільки офіційним чи неформальним, наскільки це потрібно. Наприклад, договір про переговори про співпрацю може бути усним або письмовим. Процес, як правило, передбачає чотиристоронні зустрічі зі сторонами та адвокатами, хоча деякі переговори можуть проводитися безпосередньо між адвокатами або сторонами, коли це доречно. Угода може передбачати період «охолодження» до того, як сторони зможуть звернутися до суду (крім надзвичайних ситуацій). Якщо сторонам та адвокатам важко досягти згоди, вони можуть найняти посередника для вирішення розбіжностей. Процес може відбуватися до подання справи до суду або до розгляду судової справи.

Раннє нейтральне оцінювання – це процес, який може відбутися незабаром після подання справи до суду. Справа передається експерту, зазвичай адвокату, якого просять надати зважену та неупереджену оцінку спору. Сторони або надають письмові коментарі, або зустрічаються особисто з експертом. Експерт визначає сильні та слабкі сторони кожної сторони та надає оцінку ймовірного результату судового розгляду. Ця оцінка може допо-

могти сторонам в їхній справі та може спонукати їх до врегулювання.

Фасилітація – це процес, за якого навчений працівник допомагає групі з двох або більше людей обговорювати питання, які має вирішити група. Це може включати допомогу у визначенні та аналізі питань, розробленні альтернатив та виконанні узгоджених рішень. Координатор може допомогти покращити спілкування, сприяти досягненню консенсусу та прийняття рішень у різних сферах, включаючи господарську діяльність.

Вважаємо, що відмінності між фасилітацією, медіацією і переговорами полягають у зростанні ролі та збільшенні повноважень посередника, який сприяє сторонам у досягненні угоди про врегулювання спору, оскільки фасилітатор забезпечує дотримання встановлених процедурних правил і рівну участь кожної сторони у вирішенні питань, щодо яких існують розбіжності, регулює емоції, стежить за тим, щоб учасники переговорів не відхилялися від обговорення основних проблемних аспектів, і рекомендує сторонам внести зміни в порядок проведення процедури, якщо це може сприяти підвищенню ефективності їхньої взаємодії. Отже, повноваження судді-фасилітатора як нейтрального посередника зачіпають лише процедурну сторону примирних переговорів і не пов'язані з прямим впливом на сторони юридичного спору з метою досягнення ними позитивного результату.

Медіація – це приватний процес, коли нейтральна третя особа, яку називають посередником, допомагає сторонам обговорити та спробувати вирішити спір. Сторони мають можливість описати проблеми, обговорити свої інтереси; надавати один одному інформацію та досліджувати ідеї для вирішення спору. Хоча суди можуть вимагати, щоб певні справи йшли на медіацію, процес залишається «добровільним», оскільки сторони не зобов'язані домовлятися. Посередник не має повноважень приймати рішення для сторін, але може допомогти сторонам знайти рішення, яке є взаємоприйнятним. Єдиними особами, які можуть вирішити спір у медіації, є самі сторони. Існує низка різних способів, як може здійснюватися медіація. Більшість медіацій починається зі сторонами

разом на спільному засіданні. Медіатор роз'яснює, як працює процес, пояснює його роль та допомагає встановити основні правила та порядок денний медіаційної сесії. Як правило, сторони роблять вступні заяви. Деякі посередники проводять увесь процес на спільному засіданні, однак інші посередники перейдуть на окремі сесії, пересуваючись між сторонами. Якщо сторони досягнуть згоди, посередник може допомогти звести угоду до письмового договору, який може бути забезпечений судом.

Міні-судовий процес – це процес, за яким адвокати кожної сторони коротко представляють справу, як на суді, та за якими спостерігають нейтральний радник та представники з кожної сторони, котрі мають повноваження врегулювати спір. Наприкінці презентацій представники намагаються врегулювати спір. Якщо представники не можуть урегулювати спір, нейтральний радник, на прохання сторін, може виступати посередником або може видати необов'язкову думку щодо можливого результату в суді.

Переговори – це добровільний і зазвичай неформальний процес, під час якого сторони визначають питання, що викликають занепокоєння, вивчають варіанти вирішення питань та шукають взаємоприйнятну угоду для вирішення порушених питань. Сторони, що суперечать, можуть бути представлені адвокатами під час переговорів. Переговори відрізняються від медіації тим, що не існує нейтральної особи, яка б допомагала сторонам у переговорах.

Нейтральне встановлення фактів (Neutral Fact-Finding) – процес, за якого нейтральна третя сторона допомагає сторонам об'єктивно визначити факти, що стосуються певної суперечки. Експерт вивчає обставини справи і здійснює їх об'єктивну оцінку. Сторони можуть вирішити, чи є результат цього процесу обов'язковим, чи ні [8].

Очевидною перевагою використання нейтральних сторін у спробі врегулювання фактичної суперечки, на нашу думку, є те, що нейтральна особа набагато частіше є об'єктивною, і якщо вона об'єктивна, вона швидше виявить реальні факти. Слід також зазначити, що кандидати повинні

мати відповідний досвід для виконання завдання. Експерти, які мають репутацію як обізнаних і справедливих, можуть сильно вплинути на мислення та позиції конфліктуючих сторін.

Функція **омбудсмена** виникла як цінна форма альтернативного врегулювання спорів, що стосується широкого кола питань, які інакше не могли би бути заслухані чи вирішені через обмеження судових процесів, офіційні процеси або страх помсти. Фактично омбудсмени виступають за процесуальну справедливість і виступають як важливий компонент комплексної системи управління конфліктами.

Судові розгляди у справі Pro Tem схожі на інші цивільні розгляди, але сторони самі вибирають дату розгляду справи, і суд призначає адвоката, який буде тимчасовим суддею (Pro Tem) для розгляду справи. Заступник судді має ті самі повноваження, що і звичайний суддя, і він буде приймати рішення на основі доказів та аргументів, представлених під час судового розгляду. Кожна сторона в процесі судового розгляду повинна дотримуватися тих самих правил та юридичних процедур, що і сторони, які ведуть судовий процес у суді. Вибору суду присяжних немає. Сторони мають надати власного судового доповідача. Залежно від судових рішень рішення судді Pro Tem може бути оскаржене в громадських судах.

Приватне суддівство – це процес, коли сторони, які сперечаються, погоджуються призначити нейтральну особу приватним суддею. Приватний суддя, що часто є колишнім суддею, який має досвід у цій галузі, розглядає справу та приймає рішення подібним чином до судді. Залежно від судових норм рішення приватного судді може бути оскаржене в державних судах.

Вказаний спосіб АВС можна застосовувати для вирішення будь-яких правових спорів і в Україні, адже професійним суддям, які вийшли на пенсію, не заборонено арбітрування.

Мирова конференція – це нарада, на якій суддя або магістрат, призначений у справі, керує процесом. Метою мирової конференції є спроба врегулювати справу до слухання або судового розгляду. Конференції з врегулювання подібні до медіації тим, що нейтральна третя сторона

допомагає сторонам у вивченні варіантів урегулювання. Мирові конференції, як правило, коротші й відіграють меншу роль для участі сторін або для розгляду неюридичних інтересів [9].

Спрощений суд присяжних. Під час спрощеного судового розгляду справи адвокати кожної сторони представляють скорочені презентації справ перед фальшивими шістьма членами присяжних, представниками партії та головуючим суддею або магістратом. Це журі виносить консультативний вердикт. Рішення часто корисне для врегулювання, особливо коли одна зі сторін нереально оцінює свою справу.

Зазначимо, що медіація передбачає добровільні переговори між сторонами за сприяння неупередженого та незалежного посередника третьої сторони з метою досягнення взаємоприйняттого результату. На відміну від арбітражу чи судового розгляду сторони, що ведуть медіацію, несуть відповідальність за переговори щодо прийнятної взаємовигідної угоди, яка завершує їхній спір. Роль медіатора полягає у сприянні та, коли це можливо, поліпшенні комунікації між сторонами і створенні варіантів урегулювання. Медіатори не мають виносити остаточне рішення або вести сторони до результату, який вони не підтримують. Засідання за медіації зазвичай є менш формальними, ніж арбітражні слухання, хоча вони є конфіденційними і мають відігравати як адвокатами, так і їхніми клієнтами.

Під час раннього нейтрального оцінювання сторони, зазвичай через адвокатів, представляють свої аргументи нейтральному незалежному оцінювачу, який надає сторонам необов'язкову оцінку сильних та слабких сторін їхньої справи. За раннього нейтрального оцінювання нейтральний посередник оцінює позиції кожної сторони, намагаючись упорядкувати справу. Зазвичай оцінювач проходить юридичну

підготовку та може запропонувати керівництво щодо подальших кроків у справі, надаючи обом сторонам спору нову точку зору на свою справу.

Федеральний судовий центр (FJC) дослідив, які процеси ABC використовувались у дев'яносто чотирьох федеральних окружних судах США. Найбільша кількість окружних судів дозволила більше одного типу процесу ABC. З районів, які пропонували лише один тип, найпоширенішим типом була медіація. Багато судів також використовують мирових суддів для врегулювання справ. Згідно з окремою статистикою, що ведеться судами США, між 2012 і 2016 роками судді магістратів по всій країні проводили в середньому близько 22 000 селищних конференцій/посередництв щороку [10]. Однак мирові конференції, що проводяться суддями, та посередництво з неупередженими медіаторами є різними видами ABC. Який би процес ABC не використовувався, для суду важливо забезпечити, щоб процес ABC був справедливим, неупередженим та відповідав потребам сторін.

Висновки. У сучасних умовах реформування системи судочинства в Україні введення примирних процедур як одного з пріоритетних напрямів існуючих механізмів вирішення правових спорів і захисту порушених суб'єктивних прав та свобод може стати інноваційним і дієвим для вітчизняного правосуддя. Натепер в Україні вслід за загальносвітовою тенденцією спостерігається підвищений інтерес до альтернативних форм урегулювання правових спорів як можливості зниження навантаження на суди та вирішення таких спорів, у яких досягти згоди юридичними засобами вдається не завжди можливим. Дані проаналізовані способи, що використовуються у федеральних судах США, є найбільш ефективними і прийнятними, що могли б також повністю використовуватись і в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. The Court-Annexed Arbitration Act of 1978: Hearings on S. 2253 Before the Subcommittee on Improvements in Judicial Machinery of the Committee on the Judiciary, 95th Congress, Second Session 22 (1978).
2. Robert J. Niemic, Donna Stienstra, Randall E. Ravitz. Guide to Judicial Management of Cases in ADR. Federal Judicial Center (2011), 193pp. at p. 15.[Hereinafter «ADR Guide»).

3. Title IX of the Judicial Improvements and Access to Justice Act (Public Law 100-702, as amended by Section 1 of Public Law 105-53), codified at 28 USCA §§ 651-58.

4. Civil Justice Reform Act of 1990, Pub. L. No. 101-650 §103(a)-(b), 104 Stat. 5089, 5090-96 (hereinafter: CJRA).

5. Donna Stienstra, ADR in the Federal District Courts: An Initial Report, Federal Judicial Center. (Nov. 16, 2011). URL: <https://www.fjc.gov/sites/default/files/2012/ADR2011.pdf>

6. Judicial Conference of the United States, The Civil Justice Reform Act of 1990 Final Report: Alternative Proposals for Reduction of Cost and Delay, Assessment of Principles, Guidelines, and Techniques 38 (1997).

7. Alternative Dispute Resolution Act of 1998, Pub. L. No. 105-315, 112 Stat. 2993 (codified at 28 U.S.C. §§ 651-658).

8. The American Bar Association. URL: https://www.americanbar.org/groups/dispute_resolution/resources/DisputeResolutionProcesses/

9. Alternative Dispute Resolution in North Carolina: A New Civil Procedure / edited by Jacqueline R. Clare. The United States of America : B. Williams & Associates, 2003. P. 11.

10. See Table S-17-Matters Disposed of by U.S. Magistrate Judges During the 12-Month Periods Ending September 30, 2007 Through 2016, U.S. Courts. URL: http://www.uscourts.gov/sites/default/files/data_tables/jb_s17_0930.2016.pdf

11. Brookes D., McDonough I. The Differences between Mediation and Restorative Justice/ Practice. 2006. 24 p. URL: <http://www.restorativejusticescotland.org.uk/MedvsRJ-P.pdf>